

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

Соловийов Едуард Петрович,
професор кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, доцент;
Хізанов Олексій Дмитрович,
здобувач вищої освіти навчально-
наукового інституту поліцейської
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ПАРАЛЕЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ ЗА НАЙТЯЖЧІ ЗЛОЧИНИ

Злочин агресії є першоосновою в ієрархії міжнародних злочинів у контексті подій в Україні. Саме акт збройної агресії РФ став тим детермінуючим фактором, що уможливив подальше вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду на українських територіях. Через це питання відповідальності за агресію не зводиться лише до загального документування наслідків збройної агресії РФ, а прямо пов'язане з тим, який саме орган уповноважений давати правову оцінку самому злочину агресії, а який – іншим міжнародним злочинам, учиненим у її межах.

Згідно зі статистикою Офісу Генерального прокурора, на листопад 2025 року зафіксовано понад 190 тисяч воєнних злочинів. Такий масштаб робить критично важливим чітке розмежування підслідності та повноважень органів розслідування, прокуратури й суду щодо кожного конкретного правопорушення [1].

Юрисдикція українських органів правосуддя в цій системі є найширшою за обсягом кримінального переслідування. Кримінальний кодекс України [2] виходить із того, що особи, які вчинили кримінальні правопорушення на території України,

підлягають відповідальності за цим Кодексом, а для міжнародних злочинів передбачає також спеціальні правила щодо іноземців і осіб без громадянства. У чинній редакції Кодексу саме українські органи правосуддя мають нормативну підставу працювати зі злочином агресії за ст. 437, воєнними злочинами за ст. 438, геноцидом за ст. 442 і злочинами проти людяності за ст. 442-1.

Після ухвалення Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» [3] ці склади були чіткіше впорядковані у внутрішньому кримінальному праві, а окремі норми Кодексу прямо доповнено посиланням на ст. 437–439, 442, 442-1. Це означає, що українська юрисдикція не виконує лише допоміжну роль щодо міжнародних інституцій, а охоплює документування, кваліфікацію і судовий розгляд міжнародних злочинів у межах національного права.

Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо ситуації в Україні має інший обсяг. Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» [4] був ухвалений 21 серпня 2024 року, а на офіційній сторінці Суду зазначено, що після депонування ратифікаційної грамоти 25 жовтня 2024 року Римський статут набрав чинності для України з 1 січня 2025 року. Водночас предметна юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо ситуації в Україні не охоплює злочин агресії, хоча охоплює воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. В офіційних матеріалах Ради Європи прямо зазначено, що Суд має юрисдикцію щодо цих трьох категорій злочинів, але наразі не має юридичної можливості розглядати злочин агресії проти України через юрисдикційні обмеження для цього складу.

Саме для заповнення цієї прогалини створюється Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України. Рада Європи зазначає, що цей трибунал має розслідувати, переслідувати і судити осіб, які несуть найбільшу відповідальність за злочин агресії проти України, а його юрисдикція ґрунтується на територіальній юрисдикції України. Окремо підкреслюється, що він має доповнювати, а не підміняти Міжнародний кримінальний суд, а якщо відповідна особа перебуває під вартою Міжнародного кримінального суду, саме цей Суд матиме пріоритет щодо провадження. 25 червня 2025 року Україна і Рада Європи

підписали угоду про створення такого трибуналу, а в офіційному повідомленні Ради Європи прямо вказано, що цей механізм створюється для того, щоб уникнути прогалини у відповідальності саме за агресію і не допустити дублювання національного переслідування щодо тих самих осіб на найвищому рівні [5; 6].

За такої побудови розмежування юрисдикції має проходити не за принципом конкуренції між інституціями, а за предметом обвинувачення, колом осіб і функцією кожного механізму. Українські органи правосуддя зберігають найбільш широкий обсяг юрисдикції щодо міжнародних злочинів, включаючи злочин агресії за ст. 437 Кримінального кодексу України. Міжнародний кримінальний суд діє щодо ситуації в Україні у частині воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Спеціальний трибунал має охопити саме ту частину, яка стосується злочину агресії і яка наразі не входить до юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо ситуації в Україні. Такий розподіл означає, що мова не про три паралельні системи, які дублюють одна одну, а про три рівні кримінального переслідування, де українська система охоплює широкий масив епізодів, Міжнародний кримінальний суд працює в межах власної міжнародної юрисдикції, а Спеціальний трибунал концентрується на вищому рівні відповідальності саме за агресію [2].

Найбільша практична складність пов'язана з тим, що без чітких правил взаємодії виникає ризик дублювання проваджень, різного підходу до кваліфікації та паралельного накопичення доказів без зрозумілого визначення пріоритету. Вже сам факт ратифікації Римського статуту спричинив зміни до кримінального і кримінального процесуального законодавства, оскільки Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» адаптував українське право до нового етапу співпраці з Міжнародним кримінальним судом.

Отже, розмежування юрисдикції українських органів правосуддя, Міжнародного кримінального суду та Спеціального трибуналу щодо злочину агресії має будуватися на чіткому предметному і функціональному поділі. Українська юрисдикція охоплює найширший масив міжнародних злочинів і забезпечує основне документування та судовий розгляд у межах національного кримінального права. Міжнародний кримінальний суд здійснює юрисдикцію щодо воєнних злочинів, злочинів

проти людяності та геноциду щодо ситуації в Україні. Спеціальний трибунал має посісти окреме місце саме щодо злочину агресії, який у цій ситуації не охоплюється юрисдикцією Міжнародного кримінального суду.

Зазначений підхід унеможлиблює дублювання функцій на трьох інституційних рівнях. Натомість формується синергічна система, у якій кожен механізм реалізує власний мандат відповідно до визначеного предмета відання.

Список використаних джерел

1. Понад 190 тисяч воєнних злочинів: Офіс Генерального прокурора представив Комісії ООН масштаби злочинів РФ проти України // Офіс Генерального прокурора. 5 листоп. 2025 р. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/ponad-190-tisyac-vojennix-zlociniv-ofis-genprokurora-predstaviv-komisiyi-on-masstab-i-zlociniv-rf-proti-ukrayini>.

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 9 жовт. 2024 р. № 4012-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4012-20>.

4. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 21 серп. 2024 р. № 3909-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3909-20>; Ukraine // International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>.

5. Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine. Frequently Asked Questions // Council of Europe. 14.05.2025. URL: <https://rm.coe.int/faq/1680b5ad97>.

6. Ukraine and the Council of Europe sign Agreement on establishing a Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine // Council of Europe. 01.07.2025. URL: <https://www.coe.int/be/web/portal/-/ukraine-and-the-council-of-europe-sign-agreement-on-establishing-a-special-tribunal-for-the-crime-of-aggression-against-ukraine>.